

demonisch en sarcastisch was de aanbeveling van de *Dead Kennedys*: "Kill the poor". Bij punk geen tedere liefdesliedjes, maar veel bikkelhard, politiek getint cynisme.

Nu was punk een liefhebberij van een klein groepje dwarse jongeren. Maar het talent voor agressie blijft niet tot hen beperkt. Ook 'normale' mensen bezitten die gave; sportliefhebbers vooral. Gewelddadige sporten als boksen en extremere varianten daarvan zijn weliswaar enigszins in diskrediet geraakt, ook meer vreedzame sporten lenen zich voor uitbarstingen van agressie. Het is bekend welke emoties een voetbalwedstrijd kan oproepen, zeker wanneer Nederlanders en Duitsers het tegen elkaar opnemen. Dan is een sportieve rivaal ineens weer een aartsvijand; iemand die het verdient om vernederd en in de pan gehakt.

De verontrusting over dit soort agressieve uitingen is groot; het is evident onbeschaafd gedrag. Maar voor sommige vormen van onbeschaafdheid valt wat te zeggen.

De kunst van de beschaving is die van de gematigdheid, van het vermogen tot relativering en nuancering. De beschaafde burger is feilloos in staat de andere kant van een medaille te zien; met ogenschijnlijk gemak weet hij zich te verplaatsen in de situatie van een ander. Hij weet hoe betrekkelijk alles is: je bent nu eenmaal op een bepaalde plek geboren en dat simpele feit bepaalt de sympathieën en antipathieën. Het is allemaal een kwestie van toeval. De chauvinist wordt daarentegen getekend door een hevig onvermogen zich te verplaatsen in een ander. Hij neemt de dingen absoluter dan ze in werkelijkheid zijn.

Iedereen behoort te weten dat vaderlandsliefde niet al te serieus moet worden opgevat. Een al te sterke groepsidentificatie leidt maar tot vreemdelingenhaat en ander ongerief. Het is echter moeilijk werkelijk warm te lopen voor dit soort relativieren; het is te leren, heeft ook zijn charmes, maar kan nooit werkelijk populair worden. De kunst van de beschaving is gewoon noodzakelijk om de menselijke soort te laten voortbestaan, om deze niet voortijdig ten onder te laten gaan in een orgie van geweld.

Beschaafd gedrag is overlevingskunst, maar geen levenskunst. Wat in het politieke leven noodzaak is, kan in het persoonlijk leven dodelijk zijn. Degene die begint te nuanceren, zwakt zijn emoties af en komt uiteindelijk in een bouwval van gevoelsarmoede terecht. Erg aantrekkelijk is dat niet. Wie laat zich niet veel liever verleiden door grootse emoties? In dat geval is juist een zekere kortzichtigheid en ongenueanceerdheid een vereiste. Vooral niet teveel relativieren; zeker in de liefde kan dat fnuikend zijn. Verliefden kunnen niet anders dan zich primitief en onredelijk gedragen. De geliefde is de uitverkorene, de hoofdprijs in een loterij. Niemand die tegen zijn geliefde zegt: "Ach, jij bent maar een van de velen die ik had kunnen kiezen; het had net zo goed een ander kunnen zijn." Een verliefde gelooft niet in toeval.

PURITEINEN

Met haat en agressie is het niet anders. Een 'echte' voetbalfanaat is niet in staat - in ieder geval zo lang de wedstrijd duurt - tot een onpartijdig, genuanceerd oordeel; zoiets zou het voetbalplezier maar vergallen. Hij is een chauvinist *pur sang*. Niets is in zijn geval zo dodelijk als de opmerking "het is maar een spelletje", of "dat de beste moge winnen". Wie op zo'n onthechte, onpartijdige

manier naar een wedstrijd kijkt, kan beter zijn auto gaan wassen.

Voetbal is oorlog, het is waar en het is goed dat het zo is. Je bent *voor* de een en *tegen* de ander, een compromis is onmogelijk, een vredesproces een onbegonnen zaak. Ook in de sport kunnen liefde en haat moeilijk zonder elkaar. Een uiterste betrokkenheid is noodzakelijk voor het genot, anders volgt er ook geen explosie van vreugde op een triomf. Die betrokkenheid betekent echter ook dat het verdriet groot is wanneer de eigen helden worden ingemaakt. Maar liever iets vreselijks te moeten voelen dan helemaal niets.

Zulke 'symbolische' vormen van agressie in sport en kunst hebben echter een niet te verwaarlozen bezwaar: ze kunnen leiden tot 'echte' agressie. Het uitjouwen van een tegenstander kan worden gevolgd door het gooien van een ijzeren staaf naar een doelman. Het is soms moeilijk te bepalen welke vormen van agressie nog toelaatbaar zijn en welke niet. Vandaar de driftige pogingen van vele puriteinen om iedere vorm van agressie in de media of op de voetbalvelden uit te bannen. De sport en de kunsten dienen ervan te worden gezuiverd; een zuivering die tot gevolg heeft dat er een produkt zonder kraak of smaak overblijft; zoiets als turnen of korfbal.

De schrijfster *Karin Spaink* laat een andere kant van agressie zien. Zij is verzot op *death metal*; een muziksoort die erfgenaam is van de punk, maar dan nog harder en agressiever. Het is uitgesproken gore, smerige en morbide muziek die dood en verderf, satanisme en seriemoord tot onderwerp heeft. De voortgebrachte keelklanken kunnen onmogelijk als gezang betiteld worden, zelfs de aanduiding 'krijsen' lijkt in dit verband nog flatteus. Als het maar hard is; meedogenloos hard. Met zijn bombast en grote emoties is *death metal*, volgens Karin Spaink, de *Wagner* onder de popmuziek.

"Zulke gemene jongens, en toch zo ontwapenend", merkt Spaink op over *death-metal* muzikanten. Gevaarlijk is die muziek niet, integendeel, het is eerder een soort plaatsvervangende agressie. Daardoor wordt het onnodig de woede nog op een ander te koelen of aan eigen angsten ten onder te gaan. In een essay schrijft Karin Spaink over *death metal*: "Muziek zo hard dat je haar kunt voelen, muziek zo hard dat je niet hoeft te denken, muziek waarmee je de bliksem om de tuin kunt leiden. Grote gevoelens en verlangens smoren in gitaargeweld. (...) Woede en haat geven veel energie, mits men weet waarheen die te richten: met de muziek mee! En wij draaiden de geluidsknop nog wat verder open."

"Misschien", schreef *Camille Paglia*, "moeten we wel aanvaarden dat er een ethische kloof bestaat tussen fantasie en realiteit en dat we in de kunst de gruwelen, verkrachtingen en verminkingen tolereren die we in de samenleving niet zouden dulden."

En zo is het waarschijnlijk altijd geweest. Wie de toneelstukken van *Shakespeare* kent, weet dat de toeschouwer soms blij mag zijn als er aan het eind van verhaal nog een enkele levende is overgebleven. Grote kunst, dat zeker, maar ook moorddadig en bloeddorstig.

"*I'm gonna kill that woman*", zong de oude blueszanger. Zijn bedoeling was zonder twijfel oprecht. Maar hij hoefde geen echt bloed te laten vloeien. Hij had haar al vermoord; in een lied.